

Några aspekter av handels- och industripolitik i den internationaliserade ekonomin

Den svenska ekonomiska utvecklingen är nära knuten till valet av industri- och handelspolitik. I denna artikel diskuterar Johan Torstensson några aspekter av denna politik. Speciell vikt läggs vid att diskutera några missförstånd som ofta återkommer i den politiska debatten.

Inledning

Det verkar troligt att den svenska levnadsstandarden hade varit betydligt lägre om Sverige inte under en lång tid fört en relativt frihandelsinriktad politik. För en liten öppen ekonomi som den svenska är därför valet av industri- och handelspolitik en speciellt viktig del av den ekonomiska politiken. Trots detta diskuteras och debatteras dessa strukturella frågor i relativt liten utsträckning jämfört med mer dagsaktuella konjunkturpolitiska frågor. Avsikten med denna artikel är att något diskutera valet av industri- och handelspolitik. Inom ramen för en kort artikel är det givetvis inte möjligt att på något sätt vara heltäckande. Många frågor har

tidigare behandlats på ett utomordentligt sätt i andra svenska översikter (se tex Flam & Horn [1989], Lundberg [1990], Hansson, Lundberg & Krafft [1992], Hansson & Lundberg [1995]). Jag har därför valt att mycket selektivt behandla några frågor av intresse för Sverige. Speciell vikt läggs vid några missförstånd som ofta upprepas i debatten om handelns effekter. Jag diskuterar också några mer aktuella ekonomisk-politiska frågor.

Artikeln är uppbyggd på följande sätt. Inledningsvis ges en kortfattad analytisk bakgrund, nästa avsnitt behandlar sambandet mellan handel, sysselsättning och inkomstfördelning. Därefter diskuteras integration och långsiktig tillväxt och slutligen behandlas några andra ekonomisk-politiska implikationer.

Analytisk bakgrund

Teorin om komparativa fördelar är grundläggande inom internationell ekonomi. Handel enligt komparativa fördelar ger

Fil dr JOHAN TORSTENSSON är forskare vid Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet och också knuten till Center for Research in Economic Development and International Trade, University of Nottingham. Hans forskning är huvudsakligen inriktad på teori för internationell handel och empiriska tester av handelsteorier. Under våren 1995 har han varit verksam vid FIEF, Stockholm, och Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.

* Jag tackar Rasha Torstensson för värdefulla diskussioner och Karolina Ekholm för värdefulla synpunkter på en tidigare version. Artikeln är baserad på en presentation gjord vid "Arbetarrörelsens samhällsekonomiska studier" i Stockholm, juni 1994. Jag tackar deltagare vid detta seminarium, inte minst Villy Bergstrom, för värdefulla kommentarer.

upphov till vinster eftersom tillgängliga produktionsresurser används på ett effektivt sätt. Det är viktigt att notera att det inte är exporten som sådan som ger välfärdsvinster. I stället uppkommer vinster genom möjligheten att producera det ett land är bra på och sedan importera varor som är billigare än inhemskt producerade. På detta sätt fungerar handel som en "indirekt produktion av varor" där produktionsresurser används mest effektivt genom att utnyttjas i de sektorer där de har komparativa fördelar.

Komparativa fördelar kan uppstå genom teknologiskillnader eller genom olikheter i faktortillgångar. I handelsteori har skillnader i faktortillgångar betonats i den sk Heckscher–Ohlin-teorin (H–O-teorin) där länder exporterar de varor som i produktionen är intensiva i användningen av produktionsfaktorer landet har gott om, medan andra varor importeras. H–O-teorin förefaller på ett hyggligt sätt kunnat förklara åtminstone vissa delar av mönstret av komparativa fördelar i världshandeln. Så tycks tex arbetskraftsrika länder i tredje världen huvudsakligen exportera produkter som är intensiva i användningen av utbildad arbetskraft, medan i-länder exporterar varor som är intensiva i användningen av fysiskt eller mänskligt kapital. I synnerhet tycks mänskligt kapital vara en viktig orsak till komparativa fördelar för många i-länder.

Enligt H–O-teorin bör emellertid handel huvudsakligen ske mellan länder som har olika faktoruppsättningar. En stor del av världshandeln sker dock mellan länder med likartade faktortillgångar, framför allt mellan industrialiserade länder som är relativt rika på kapital (se tex Hansson & Lundberg [1987]). En stor del av denna handel sker också inom olika branscher, sk inombranschhandel. Denna handel kan svårligen förklaras av H–O-modellen och tycks inte bero på skillnaden i komparativa fördelar.¹ I nyare handelsteori bestäms mellanbranschhandeln av skillnader i faktortillgångar medan han-

deln inom branscher orsakas av produkt-differentiering och stordriftsfördelar (se tex Helpman & Krugman [1985]).

Andelen inombranschhandel baserad på stordriftsfördelar kommer att bli stor mellan länder med likartade faktortillgångar. Handel mellan Sverige och andra i-länder är tex i stor utsträckning inombranschhandel (se tex Hansson [1989]). Vidare utgör inombranschhandeln en betydande andel av den totala handeln i EU (Torstensson [1993]). Länder med stora skillnader i faktortillgångar kommer där- emot huvudsakligen att ha ett handelsutbyte baserat på komparativa fördelar där mellanbranschhandeln dominerar. Sveriges handel med u-länder utgörs därför till en betydande del av mellanbranschhandel.

Inombranschhandel ger också välfärdsvinster.² I länder som för en restriktiv handelspolitik kan endast ett fåtal produktvarianter finnas. Om många varianter ska produceras kommer styckkostnaden att bli hög eftersom stordriftsfördelarna förblir outnyttjade. Med utrikeshandel kan emellertid konsumenternas behov av många produktvarianter tillfredsställas samtidigt som styckkostnaderna blir låga.

Handel, sysselsättning och inkomstfördelning

Det kanske vanligaste argumentet för såväl en liberal som en mer restriktiv handelspolitik är att skapa sysselsättning. I stort sett har båda sidor av debatten fel. På mycket kort sikt kan valet av industri-

¹ I en studie av handel mellan de nordiska länderna visas dock att skillnader i faktortillgångar och teknologi har ett relativt stort förklaringsvärde för nettohandeln (se Torstensson [1995]).

² Det är dock inte helt enkelt att formellt visa vinsterna av handel i modeller med monopolistisk konkurrens eftersom vi jämför två sk second-best situationer. Formella villkor för vinster av handel ges dock av Helpman & Krugman [1985, kapitel 9].

och handelspolitik givetvis påverka sysselsättningen i enskilda branscher såväl som i hela ekonomin. På medellång och lång sikt finns emellertid inget direkt samband mellan en sådan politik och sysselsättningen. Endast i den mån löneförhandlingsprocessen påverkas av en ökad konkurrens på varumarknaderna kan också arbetslösheten påverkas. Denna brist på samband mellan handel och sysselsättning kan tyckas förvånande för den som följer den allmänna debatten och är därför värd att förklara mer i detalj.

Låt oss börja med att anta att lönerna är helt marknadsbestämda och att full sysselsättning råder initialt. Antag sedan att en tull införs i importkonkurrerande branscher. Detta leder visserligen till att mer arbetskraft efterfrågas i de importkonkurrerande branscherna. Efterhand leder det emellertid till att lönerna stiger och när företagen i exportbranscherna får ökade lönekostnader måste de avskeda arbetskraft.

Mer intressant blir dock analysen när en del av arbetskraften inte är sysselsatt i utgångsläget och när vi tar hänsyn till olika typer av imperfektioner på arbetsmarknaden. Säg då att vi inför en tull. Importkonkurrerande branscher kommer på kort sikt att expandera och dra åt sig arbetskraft. Samma mekanismer som gav upphov till arbetslöshet i utgångsläget (tex monopolmakt hos fackföreningar, insider-outsider-problem) kommer dock på lång sikt att leda till att arbetslösheten återgår till sin ursprungliga nivå. Endast om dessa mekanismer kan förändra den sk "naturliga arbetslöshetsnivån" kan arbetslösheten minska även långsiktigt.

I fallet med en tull är det även troligt att konkurrensen på den inhemska marknaden blir lägre. Därmed kommer också monopolmakten för löntagarorganisationer att öka och vi kan som en konsekvens förvänta oss att också arbetslösheten ökar genom att lönen stiger (ytterligare) över den lön som är förenlig med full sysselsättning. En liberalisering av den internationella handeln kan därför under vissa

förutsättningar (men inte alltid) sänka arbetslösheten. Den sistnämnda hypotetiska effekten ska dock inte skymma huvudsatsen: På lång sikt har handel mycket litet med sysselsättning att göra.³

Det är också troligt att det internationella samarbetet bland fackföreningar skulle öka vid en ökad internationell konkurrens. Ökat internationellt samarbete mellan fackföreningar har t ex varit ett av de starkaste argumenten bland de inom arbetarrörelsen som är positiva till EU. Bli detta fallet kan de positiva sysselsättnings-effekterna i stort sett komma att försvinna.

Vinster av utnyttjande av komparativa fördelar är ett grundläggande resultat i handelsteori. Ett lika grundläggande resultat är att vinsterna av ökad integration inte är jämnt fördelade mellan produktionsfaktorerna. De som arbetar i importkonkurrerande branscher får lägre löner eller möter arbetslöshet, medan de som arbetar i exportbranscher får ökade löner. På längre sikt rör sig därför arbetskraft från importkonkurrerande branscher till exportbranscher. Hur inkomstfördelningen på lång sikt förändras beror på faktorintensiteter i import- och exportbranscher. De faktorer som används intensivt i exportbranscherna kommer att få ökade faktorinkomster både absolut och relativt sett, medan de faktorer som används intensivt i importkonkurrerande branscher kommer att få det sämre både absolut och relativt. Det finns en del, om än inte entydiga, belegg för att Sverige huvudsakligen är nettoexportör av kapitalintensiva varor (se t ex Lundberg, [1992] för en diskussion). Frihandel skulle därför på lång sikt förväntas gynna i synnerhet kapitalägare och välutbildad arbetskraft.

Forskare i internationell ekonomi har

³ Inte ens om vi tar hänsyn till monopolisering på arbetsmarknaden behöver arbetslösheten minska med handelsliberalisering. För formella analyser av denna fråga, se Driffil & van der Ploeg [1992] och Andersen & Sørensen [1993].

traditionellt ändå förespråkade frihandel. Eventuella omfördelningar som är nödvändiga för att säkerställa att alla får det bättre kan, har det hetat, ske till låga samhällsekonomiska kostnader via skatter och subventioner. Tyvärr är det inte riktigt så enkelt. De allra flesta skatter och subventioner är förknippade med samhällsekonomiska kostnader.⁴ Om det anses att den förändrade inkomstfördelning som uppstår av integration inte är rimlig, måste därför kostnaderna av att avstå från integration vägas mot de samhällsekonomiska kostnaderna som är förknippade med omfördelning. Problemet är också att internationalisering och skatternas snedvridande effekt kan hänga samman. De samhällsekonomiska kostnaderna av skattefinansierade offentliga utgifter kan bli högre när varor och produktionsfaktorer rör sig lättare över gränserna.

Genom GATT-avtalet och transformationen i Östeuropa kommer konkurrensen från länder med god tillgång till (huvudakligen utbildad) arbetskraft att öka ganska kraftigt. Det är inte helt enkelt att bedöma hur stora effekter denna konkurrens kommer att få på faktorpriser (se t ex Leamer & Lundborg [1995] för en diskussion). En möjlig politisk slutsats skulle därför kunna vara att den ekonomiska integrationen bör begränsas om stor vikt läggs vid inkomstomfördelning. Den slutsatsen är nog dock lite förhastad. Även om teoretiska studier som relaterar långsiktig tillväxt till integration inte är helt entydiga och om de empiriska studierna på området är behäftade med vissa problem, så förefaller det som handelshinder kan leda till lägre ekonomisk tillväxt. I synnerhet kan den tekniska utvecklingen bli lägre när oppenheten minskar. Om så är fallet kan den grupp som man vill gynna genom att minska integrationen visserligen få det bättre jämfört med andra grupper men sämre absolut sett.

Ett annat problem med en sådan politik gäller kapitalets rörlighet. Redan på relativt kort sikt när det fysiska kapitalet ska

förnyas kan dess ägare välja att investera på annat håll. I en värld med perfekt kapitalrörlighet kommer faktorpriserna inte att påverkas av handelshinder. Det är dock alltför starkt att anta fullständig rörlighet för det fysiska kapitalet och humankapitalet är betydligt mer trögrörligt än det fysiska kapitalet. Kvarstår gör dock en klar tendens till kapitalutflöde efter införande av handelshinder. Med ett sådant kapitalutflöde kommer marginalprodukten för arbetarna att falla, i fallet med perfekt kapitalrörlighet ända till den punkt där lönen är tillbaka till den nivå som rådde innan handelshinder infördes.

Det är rimligt att kapitalrörligheten är högre på lång än på kort sikt. I synnerhet gäller det humankapitalet. Detta påverkas inte heller enbart av internationell utflyttning utan också av individers villighet att utbilda sig. Studier av Edin & Holmlund [1993] indikerar att grundläggande efterfråge- och utbudsförhållanden har en stark inverkan på avkastningen på utbildning i Sverige och att efterfrågan på högre utbildning därför är beroende av lönsamheten i en sådan. En minskning i ersättningen till humankapital genom ekonomisk-politiska åtgärder som diskriminerar humankapitalintensiva branscher kan därför på lång sikt förväntas leda till en minskad tillgång på humankapital och i sin tur till lägre ersättning även för lågutbildad arbetskraft.⁵ En bättre lösning än handelshinder och därmed indirekta subventioner av lågutbildad arbetskraft är kanske därför åtgärder för att se till att humankapitalet fördelas så jämnt som möjligt över arbetskraften.

⁴ För en lättillgänglig översikt av skatteteori, se Agell [1992].

⁵ Liknande tankegångar framförs av Flam [1994] i en diskussion runt förslag om att direkt eller indirekt subventionera utbildad arbetskraft.

Högteknologi och tillväxt

De slutsatser som hittills har presenterats har varit relativt försiktiga och ortodoxa. Det är också rimligt att säga att de bygger på traditionell handelsteori. Enligt denna är ett lands branschstruktur av liten betydelse. I avsaknad av tekniska framsteg och externaliteter bestäms nationalinkomsten i stället av tillgången på humankapital och fysiskt kapital medan tillväxten bestäms av investeringar i dessa produktionsfaktorer. Nyare forskning har i någon mån modifierat denna syn. I modeller där tekniska framsteg och externaliteter i tex kunskapsöverföring är viktiga egenskaper, kan branschstrukturen potentiellt påverka levnadsstandarden. I denna teoribildning karakteriseras tex vissa högteknologiska sektorer av externaliteter eller sk övervinster. Genom en aktiv politik kan den ekonomiska välfärden därför öka.

Det finns ett antal av teoretiska argument för att ekonomisk-politiska åtgärder kan öka välfärden vid imperfekt konkurrens eller vid externaliteter. Inte heller är det alltför djärvt att tro att åtminstone en del av dessa villkor är uppfyllda empiriskt. Är det då inte möjligt att genomföra en politik för att öka välfärden? Det finns åtminstone tre motargument mot en interventionistisk handelspolitik: för det första bygger de teoretiska resonemangen ibland på unilaterala åtgärder, dvs åtgärder som handelspartners inte reagerar på. I verkligheten förefaller det rimligt att unilaterala åtgärder skulle mötas av motsvarande åtgärder från viktigare handelspartner och i vissa fall skulle vinsterna av de interventionistiska åtgärderna förbytas i förluster. För det andra är det svårt att identifiera de sektorer i vilka övervinster eller externaliteter förekommer. Här spelar sk allmän jämviktseffekter också en viktig roll. Det är på lång sikt inte möjligt att subventionera en sektor utan att försvåra för andra sektorer. Med en given tillgång på faktorer sker en ökad användning av produktions-

faktorer i en bransch alltid på andra branschens bekostnad. Beslutsfattare måste därför vara mycket noggranna i att välja mellan att subventionera olika branscher. Vidare ska vi betona att FoU-subventioner redan är relativt omfattande. Även om argumenten för selektiva ingrepp till förmån för FoU-intensiva branscher stämmer, behöver det således inte motivera en ökning av dessa.

I den mer populära debatten framställs det ofta som självklart att länder som producerar avancerade, högteknologiska varor också är de rikaste länderna med de högsta reallönerna. I ett avseende är relationen korrekt, men orsakssambanden vänds ofta upp och ner. Länder är rika därför att de har en högutbildad arbetskraft och länder med god tillgång till sådan arbetskraft tenderar också att vara specialiserade i produktionen av FoU-intensiva varor.

Endast om det finns externa effekter eller onormalt höga vinster eller onormalt hög ersättning till andra produktionsfaktorer finns det något värde i sig att producera FoU-intensiva varor. *Teoretiskt* kan det finnas argument för att subventionera "strategiska" branscher. De praktiska problemen med att genomföra en sådan politik är dock betydande.

Vi måste därför väga vinsterna av en politik som stöder sk högteknologiska branscher mot de potentiella förlusterna. Det kan också finnas fördelingspolitiska argument mot en sådan politik. En subvention till FoU-intensiva industrier tenderar att driva upp skillnader i relativlön mellan hög- och lågutbildad arbetskraft. Om då inte relativlönen för lågutbildad arbetskraft faller kan denna grupp i stället riskera arbetslöshet.⁶ Det kan dock finnas

⁶ Många politiker, tex den tidigare folkpartiledaren och den nuvarande arbetsmarknadsministern drar motsatt (och låt mig säga, felaktig) slutsats då de argumenterar för att en satsning på FoU-intensiv produktion skulle lösa sysselsättningsproblemet för vad som har kallats för "lågproduktiv" arbetskraft.

skäl att tro att det finns vissa potentiella vinster av en politik som stödjer högteknologiska branscher. Givet de stora praktiska problem som finns vid genomförandet av en sådan politik finns det skäl att ha generella snarare än selektiva subventioner.

Det är viktigt att notera att de vinster av handel som hittills diskuterats rör engångsvinster, dvs en nivåhöjning av den reala nationalinkomsten. Det är inte alls lika entydigt att frihandel också leder till högre långsiktig tillväxttakt. Teoretiskt finns en del som tyder på det men resultaten är inte entydiga (se Grossman & Helpman [1991]).⁷ En del empiriska studier tyder också på ett positivt samband mellan öppenhet i utrikeshandel och tillväxt. Framförallt beror nog detta på en snabbare takt i teknologiöverföringen mellan länder. Tillväxttakten i en ekonomi kommer emellertid också att bestämmas av hur stor andel av produktionen som sker i sektorer som kan bidra till det allmänna tekniska kunnandet i en ekonomi. För länder med komparativa nackdelar i sådana branscher behöver därför frihandel inte leda till högre tillväxt.

Några andra aspekter på GATT-avtal och europeisk integration

Sverige har under lång tid varit en öppen utrikeshandelsberoende ekonomi. Jämfört med många andra länder har Sverige också haft få selektiva ingrepp i tillverkningsindustrin. Med undantag av några år på 1970-talet under industriminister Nils G Åslings "akutmottagning" har näringspolitiken i huvudsak begränsats till generella industripolitiska åtgärder, medan regeringarna har undvikit att göra ingrepp till förmån för enskilda företag. I detta avseende kan man därför säga att svensk ekonomi varit synnerligen frihandelsinriktad. Emellertid är det inte hela sanningen. Medan tillverkningsindustrin nästan utan undantag varit marknadsstyrd och utsatt för internationell konkurrens

har stora delar av ekonomin varken påverkats av nationell eller internationell konkurrens. Den offentliga sektorn är större i Sverige än i många andra länder. Här har konkurrens till alldeles nyligen varit mycket sällsynt.

Ett litet land som Sverige kan sägas vara mer beroende av utrikeshandeln än större länder. Den inhemska marknaden är för liten för att konsumenternas efterfrågan på variation ska kunna tillgodoses samtidigt som stordriftsfördelar utnyttjas effektivt. Vidare skulle graden av monopolisering bli mycket hög utan internationell konkurrens. Det ser vi nu i den privata tjänstesektorn, där tex de största bankerna i Sverige och Norge har mycket större marknadsmakt än på kontinenten. I sin tur leder det till att konsumenterna får betala ett högre pris och till samhälls-ekonomisk ineffektivitet.

Handelsliberalisering är därför av svenskt intresse. Även ensidiga svenska handelsliberaliseringar kommer, med relativt stor säkerhet, att påverka den svenska levnadsstandarden positivt. Handelsliberalisering kan dock förväntas få än större positiva effekter när den sker ömsesidigt så att Sverige också får tillgång till exportmarknader. Det har också visat sig vara lättare politiskt att liberalisera handel om det sker i form av internationella handelsavtal. Det nyligen undertecknade GATT-avtalet bör därför ses positivt i synnerhet som det bl a liberaliserar handeln mellan i- och u-länder. Här finns stora vinster att göra genom ett bättre utnyttjande av komparativa fördelar. GATT-avtalet kan också ses som en nyttig motvikt mot de tendenser till regionalisering av handeln som skett i världsekonomin de senaste åren.

Under debatten runt den svenska folkomröstningen sades mycket obetänksamt

⁷ För en lättillgänglig introduktion på svenska till litteraturen om sk endogen tillväxt, se Flam & Horn [1991].

om de ekonomiska effekterna av ett svenskt EU-medlemskap. Frågan är inte helt enkel att analysera, men några viktiga slutsatser kan dras så här när den värsta debatten lagt sig. För det första leder regional integration inte alltid till ökad levnadsstandard eftersom vinsterna när inhemsk ineffektiv produktion ersätts av import inom unionen (handelsalstring) måste vägas mot förlusterna av när billigare import från länder utanför unionen ersätts av import från unionen (handelsomfördelning). Mycket tyder dock på att handelsalstringen kommer att överstiga handelsomfördelningen. Den handelsalstring som uppkommer när t ex ineffektiv tjänsteproduktion i Sverige utsätts för internationell konkurrens bör bli betydligt högre än den handelsomfördelning som uppstår när t ex ineffektiv europeisk bilproduktion ersätter import av japanska bilar. Viktigare är dock att EES-avtalet/EU-medlemskapet med stor sannolikhet kommer att leda till ökad konkurrens, i synnerhet i tjänstesektorn, och till ett bättre utnyttjande av stordriftsfördelar.⁸

Det finns dock också områden där EU-medlemskapet med stor säkerhet kommer att leda till en del välfärdsförluster. Bland annat måste vi inordna oss i en yttre handelspolitik som troligen är *något* mer restriktiv än den svenska. Vidare fås en belastning på samhällsekonomin i och med nettobidraget till EU.⁹ Vi kan dessutom inte fortsätta att ensidigt liberalisera jordbruket.

Slutligen finns områden där vi är mindre säkra på att EU-medlemskap verkligen får några effekter. Vi har tidigare slagit fast att någon direkt relation mellan handel och sysselsättning inte finns. Bara om arbetsmarknadens funktionssätt påverkas kan alltså arbetslösheten på lång sikt reduceras. Denna ökade konkurrens kom emellertid huvudsakligen genom EES-avtalet och vi får knappast någon ytterligare effekt av EU-medlemskapet. Tidigare har vi också slagit fast att tillväxtteorin inte är av sådan art

att den kan användas för detaljerade utslagor om EU-medlemskapets effekter.

Andra ekonomisk-politiska implikationer

Det finns en del ekonomisk-politiska områden där en förändrad politik med säkerhet kan leda till högre samhällsekonomisk effektivitet (och kanske också till en jämnare inkomstfördelning). Jordbrukspolitiken faller klart i den kategorin. Regleringarna på jordbruksområdet har lett till stora effektivitetsförluster. Detta manifesteras i höga livsmedelpriser för konsumenterna. *Till en del* är detta inte bara regeringens fel. Det svenska medlemskapet i EU har också påverkat politiken. Efter medlemskapet i EU kommer den svenska jordbrukspolitiken till stora delar att anpassas till den europeiska. Detta leder till en lägre långsiktig effektivitet än vad en ensidig svensk avreglering skulle fått till resultat.

För den gamla regeringen framstod EU-medlemskap som lösningen på jordbrukspolitiken. Det har to m hävdats att den samhällsekonomiska effektiviteten på jordbruksområdet skulle öka vid ett EU-medlemskap. Tyvärr tvingas man konstatera att denna slutsats bygger på en missuppfattning av ekonomisk teori. Det är självklart att lägre priser och högre ersättning till producenter kan åstadkommas genom tillräckligt stora subventioner. Lika klart är att detta inte är någon indi-

⁸ För vidare diskussioner, se Norman [1989], Flam, Horn & Lundgren [1993] och Torstenson [1993].

⁹ På detta område råder en viss förvirring. Den samhällsekonomiska kostnaden är i princip *nettoufflödet från Sverige*, dvs avgifter minus bidrag till Sverige. Ur denna synvinkel är den statsfinansiella kostnaden oviktig. Endast om finansieringen (underskotts- eller skattefinansiering) av avgiften får realekonomiska effekter är den samhällsekonomiska kostnaden högre än nettobidraget.

kation på samhällsekonomisk effektivitet. Vore ekonomisk politik så enkel kunde samma strategi förstås tillämpas på andra branscher. I branscher där Sverige har komparativa nackdelar kunde man införa höga tullmurar och monopol. Detta är givetvis inte rimligt. I stället bör Sverige tillsammans med andra likasinnade regeringar försöka driva avregleringen av EUs jordbrukspolitik så långt som möjligt och också så långt som möjligt försöka avstå från att delta i regleringspolitiken.

Det finns också andra politiska åtgärder som är mycket tveksamma givet att målet är samhällsekonomisk effektivitet. Ett vanligt argument i den politiska debatten är "konkurrens på lika villkor". Vid det här laget står det förhoppningsvis klart att detta argument, milt uttryckt, ska tas med stor försiktighet. Själva grunderna för utrikeshandel baserat på komparativa fördelar kan med detta språkbruk sägas vara "orättvis konkurrens" där tex skillnader i faktortillgångar eller teknologi ger upphov till olikheter i lönenivåer. Även med en något högre grad av sofistikerad ledning leder argumentet om "konkurrens på lika villkor" fel. I tex varvsindustrin hävdas nu att Sverige bör subventionera denna bransch eftersom andra länder redan gör detsamma. Detta är dock ingen korrekt slutsats. För en liten ekonomi som den svenska spelar det ingen roll hur världsmarknadspriserna uppstår. Levnadsstandarden blir högst när landet anpassar sig till de rådande världsmarknadspriserna och producerar därefter. Endast om subventionerna bedöms vara ett kortsiktigt fenomen och om det är stora anpassningskostnader förknippade med att flytta faktorer mellan branscher, kan svenska motsubventioner vara motiverade. Det är därför inte lätt att hitta ekonomiska argument för att återigen införa subventioner i varvsindustrin.

Avslutningsvis ska det betonas att jag i artikeln helt bortsett från de begränsningar att genomföra olika åtgärder som

finns i den ekonomisk-politiska processen. Här finns numera en väl utvecklad teori som förklarar varför åtgärder som är samhällsekonomiskt ineffektiva (och kanske inte heller fördelningspolitiskt önskvärda) ändå genomförs p g a särintressens påverkan på politiken (se tex Magee [1994] för en översikt). En sådan diskussion ligger dock utanför ramen för denna artikel.

Referenser

- Agell, J, [1992], "Det svenska skattesystemet", i Södersten, B [red], *Den offentliga sektorn*, SNS Forlag, Stockholm.
- Driffil, J & van der Ploeg, F, [1992], "Trade Unions and Liberalisation of International Trade", Discussion Paper no 258, Department of Economics, Queen Mary and Westfield College.
- Edin, P A & Holmlund, B, [1993], "Avkastning och efterfrågan på hogre utbildning", *Ekonomisk Debatt*, årg 21, nr 1, s 31-45.
- Flam, H, [1994], "Technical Development, Competition from Low-Wage Economies and Low-Skilled Unemployment: Comment", *Swedish Economic Policy Review*, vol 1, s 215-220.
- Flam H & Horn, H, [1989], "Ekonomiska konsekvenser för Sverige av EG:s inre marknad", i *Svensk Ekonomi och Europa-integrationen*, Bilaga 2, Långtidsutredningen 1990, Allmänna förlaget, Stockholm.
- Flam, H & Horn, H, [1991], "Utrikeshandel och ekonomisk tillväxt", i Bergman, L (m fl), *Ekonomisk tillväxt och utveckling*, SNS Forlag, Stockholm.
- Flam, H, Horn, H & Lundgren, S, [1993], "EES-avtalet, ny lagstiftning och konkurrensen i Sverige", *Ekonomikommisionen*, SOU 1993:16, Bilagedel.
- Grossman, G & Helpman, E, [1991], *Innovation and Growth in the Global Economy*, MIT Press, Cambridge, Mass.
- Hansson, G, [1990], "Den internationiserade ekonomins problem och möjligheter", i Hansson, G & Stenelo, L-G (red), *Makt och internationalisering*, Carlssons.
- Hansson, P, [1989], *Intra-Industry Trade: Measurements, Determinants and Growth*, Umeå Economic Studies, No 205.

- Hansson, P, Krafft, K & Lundberg, L, [1992], "Internationalisering och produktivitet", *Ekonomisk Debatt*, årg 20, nr 1, s 39-52.
- Hansson, P & Lundberg, L, [1987], "The Country Pattern of Swedish Trade in Manufactured Products: An Econometric Analysis", i Andersson, J O (red), *Nordic Studies on Intra-Industry Trade*, Åbo Academy Press.
- Hansson, P & Lundberg, L, [1995], *Från basindustri till högteknologi? Svensk näringsstruktur och näringspolitik*, SNS Forlag, Stockholm.
- Helpman, E & Krugman, P R, [1986], *Market Structure and Foreign Trade: Increasing Returns, Imperfect Competition and the International Economy*, MIT Press, Cambridge Mass.
- Leamer E E & Lundborg, P, [1995], "Sverige på den globala marknadsplatsen", i Freeman, R B, Swedenborg, B & Topel R, *Valfärdsstat i omvandling*, SNS Förlag, Stockholm.
- Lundberg, L, [1992], "Utbildning och internationell specialisering i svensk industri", *Ekonomisk Debatt*, årg 20, nr 8, s 615-626.
- Lundborg, P, [1994], "Tro och vetenskap i konsekvensutredningen", *Ekonomisk Debatt*, årg 22, nr 3, s 253-260.
- Magee, S P, [1994], "The Political Economy of Trade Policy", i Greenaway, D & Winters A L, (red), *Surveys in International Trade*, Basil Blackwell, Oxford.
- Norman, V, [1989], "EFTA and the Internal European Market", *Economic Policy*, vol 9, s 423-465.
- Torstensson, J, [1993], "Stordriftsfördelar, konkurrens och integration under 1990-talet", i Bernitz, U (m fl), *Vad betyder EG? En larobok om den europeiska gemenskapen*, SNS Förlag, Stockholm.
- Torstensson, J, [1995], "Technical Differences and Inter-Industry Trade in the Nordic Countries", *Scandinavian Journal of Economics*, kommande.